

egységesnek mondható tablót kaptunk, másutt (pl.: *zsidóság, Angol Internátus*) az erőfeszítések csupán a „széthúzó narratívák” demonstrálására és a kérdésfeltevések újrafogalmazásának igényére bizonyultak elegendőnek.

Bartha Ákos

A fesztivál forma szerepe a művelődésben¹

A 21. századra a fesztivál az ünnepléskultúra egyik legmeghatározóbb formája s egyben a kultúraközvetítés új tényezője lett. Az ókori és középkori ünnepektől eltérően a mai fesztiválok jellemzően nem évszázados szokásokra, hanem egyedi ötletekre épülnek, a művelődésben játszott szerepük is ennek megfelelően változatos. A kutatás során a kulturális fesztiválok társadalmi funkcióit a szocializációs folyamatokat biztosító interakciók mentén elemzem a konformitáshoz való viszony (kulturális beágyazottság) és a közösségi kapcsolódás (közösségi beágyazottság) szerint. A kutatás alanya egyfelől a 2007 áprilisa és decembere között megvalósult, az NKA Kiemelt Kulturális Események Ideiglenes Szakmai Kollégiuma által kiemelkedő jelentőségű kulturális események számára kiírt pályázati felhíváson nyertes fesztiválok szervezői (N=57, későbbiekben 2007-es kutatás), másfelől, a 2009. évi színházi fesztiválok szervezői voltak (N=9, későbbiekben 2009-es kutatás). A kutatás során kérdőíves adatfelvétel történt a szervezők körében, emellett megfigyelési naplók készültek az eseményekről.

A fesztiválok közönségnevelési koncepciói

Az alábbiakban arra keresem a választ, hogy milyen másodlagos célok és elvek mentén töltenek be a fesztiválok nonformális és informális nevelési funkciót, milyen tanulási folyamatok mennek végbe a fesztiválokon. Alapvetően kétféle tanulási folyamatot különítettem el: a fesztiválszervezők által tudatosan irányított tanulási folyamatokat és a résztvevők számára lehetséges autonóm tanulási folyamatokat (*Juhász & Simándi 2008*).²

Minden megkérdezett fesztivál igyekezett valamilyen tematikus üzenetet, rendezőelvet megfogalmazni, amit a kutatásban koncepciónak nevezünk. A fesztiválok által kitűzött célok világosabb megfogalmazásának igénye azonban nem csak hazai sajátosság (*Inkei 2005*),³ külföldön is általánosnak mondható (*Ilczuk & Kulikowska 2007*).⁴ A fesztivál-koncepciókat a szervezői kérdőív kérdéseire adott válaszok alapján főbb tartalmuk, érvrendszerük és üzenetük alapján rendeztem és eszerint az alábbi típusokat különítettem el:

A) A művészeti életet élénkítő, művészeti szakmai célokat, koncepciókat megfogalmazó fesztiválok jellemezően szakmai körnek szóló versenyek, amelyek áttekintenek egy időszakot, vagy stílust, lehetőséget adnak a művészek tapasztalatcseréjére.

B) Értékmentő-nevelési célokat megfogalmazó fesztiváloknak azokat tartom, amelyek a fesztivál részt vevőit szeretnék valamilyen módon a művelődési folyamatba bevonni, az-

¹ Részlet a *Fesztiválok mint a művelődés új formái* címmel készülő doktori dolgozathoz.

² Juhász Erika & Simándi Szilvia (2008) Autonóm tanulás és turizmus összefüggései egy kutatás tükrében. *Educatio*, No. 2. pp. 301–318.

³ Inkei Péter (2005) Assistance to arts and culture Festivals. *D'Art Topics in Arts Policy*, No. 21., Sydney: International Federation of Arts Councils and Culture Agencies.

⁴ Ilczuk D. & Kulikowska M. (2007) *Festival Jungle, Policy Desert?* Pro Cultura, Warsaw.

az a szervezet másodlagos céljaként értelmezhető a nevelés. Ezen belül három alcsoportot különböztettem meg:

- A hagyományra építő fesztiválok valamilyen történelmi hagyományra, eseményre vagy személyre építenek vagy utalnak, ezek emlékét szeretnék fenntartani. (Esterházy „Fényes” Miklós és Haydn együttműködésére utaló Haydn – Eszterházián fesztivál, Kodály és a Harmonia Albensis.)
- A hagyományt újító fesztiválok közé azokat a rendezvényeket soroltam, amelyek egyszerre törekednek a hagyományok felelevenítésére és megújításuk bemutatására. (Művészetek Völgye)
- A népszerűsítő fesztiválok jellemzője, hogy közönségközpontúak, és általában adott művészeti területek népszerűsítését vállalják fel. (Pl. Szárnyas Sárkány Hete, Vidor Fesztivál, Hegyalja Fesztivál, Nemzetközi Harley-Davidson Fesztivál.)

C) A harmadik nagy csoportot alkotó gazdaság-, település- és térségfejlesztési célokat kitűző fesztiválok elsősorban a hazai vagy külföldi idegenforgalom növelése révén szeretnék gazdasági hatást elérni.

A három – nem kizárólagos – típus eltérő tanulási folyamatokat biztosít eltérő társadalmi csoportoknak. A művészeti életet élénkítő koncepciók egy szakmai közösség tanulási folyamatát célozzák, míg a gazdaságfejlesztő koncepciók inkább a helyi fejlesztéspolitikával foglalkozó csoport (helyi vezetők, fejlesztési tanácsok) és a turisták számára jelennek elsősorban tanulási folyamatot. A közönségre irányuló nevelési célok megfogalmazása elsősorban az értékmentő-nevelési koncepciót kialakító fesztiválokra volt jellemző, azaz a nevelési cél a vizsgált fesztiválok körében a hagyomány értékeinek megmentésével, felelevenítésével, terjesztésével és megújításával van összefüggésben.

És ami ebből megvalósul

A fesztiválok nevelési elképzeléseinek megfogalmazása nem jelenti azt, hogy a gyakorlatban érvényesülnek is ezek a koncepciók. A jól működő koncepciót azonban visszaigazolja a gyakorlat. A vizsgált fesztiválok koncepció kialakítási szervezetét, programszervezési szervezeti kereteit a 2009-es felmérésben részletesen vizsgáltam és az alábbi típusokat azonosítottam:

- *Az igazgatói modell:* a programot a fesztiváligazgató állítja össze a kritikusok, rendezők és dramaturgok által kedvező fogadtatásra talált új darabokból.
- *A művészeti tanács modell:* különböző csoportok képviselőiből álló (fiatal színházi emberek tanácsa, kiadók és kritikusok tanácsa, nemzetközi tanács) tanácsadó testület alakítja ki a fesztivál programját az igazgató koordinálásával.
- *A befolyásos művész modelljével* működő fesztiválok jellemzően egy befolyásos és népszerű művészt kérnek fel, aki miután megértette a fesztivál alapkoncepcióját, saját programajánlást készít a fesztiváligazgató számára.

A szakirodalomban is általános elvárás, hogy nagyobb hangsúlyt kellene fektetni az új közönségrétegek bevonására és az oktatásra (Colater & Taylor 2001).⁵ A céltól függetlenül a közönség szegmentációja majdnem minden fesztiválnál megtörténik, és különböző technikákat alkalmaznak azért, hogy az eseményt a régió lakosai körében is tudatosítsák. A közönség bővítésére és nevelésére vonatkozó konkrét gyakorlat és annak tanulási folyamatai, interakciói az alábbiak szerint csoportosíthatók:

⁵ Colater, Fred & Taylor, John (2001) *Cultural Services: Realising the Potential, Research. Agenda*. Edinburgh: Centre for Leisure Research, University of Edinburgh.

A) Az utazó művész modell elsősorban kiegészítő programot jelent a fesztivál helyszínének környékén elterülő településeken élők számára. Ennek egyik formája a fesztivál környékén élő emberek számára, a fesztiválon fellépő művészek bevonásával szervezett külső helyszíni program, mint például utcaszínház, bábszínház (Vidor Fesztivál). Egy másik megoldás szerint egy fesztiválon fellépő művész környékbeli általános- és középiskolákat keresett fel és tartott művészeti tárgyú foglalkozásokat, rendhagyó művészeti órákat.

B) Az új média modell (öngerjesztő közönség) az elektronikus médiát favorizálja, ennek jelentőségére (Internet, mobil technológia) egyre inkább felfigyelnek a fesztiválszervezők, mivel a jellemzően önkéntes dolgozók és diákok saját kapcsolati hálójukat használva reklámozzák a fesztivált. (Kortárs Dráma Fesztivál)

C) Az oktatási modell arra utal, hogy a fesztiválok által szervezett különböző tanfolyami jellegű oktatási programok az iskolás generációt és a felnőtteket egyaránt megcélözzák. Miskolcon például tavasszal szerveztek opera klubokat a közönség számára, amelyek keretében szemináriumsorozatokat rendeztek „Bevezetés az operába” címmel. Más fesztiválok, mint a Kortárs Drámafesztivál Budapesten, egy komplex nevelési programot fejlesztett ki középiskolák számára. Ennek három fő eleme a kortárs dráma mint mű megismerése és beszélgetés a szerzővel, a diákok által színre vitt jelenetek valamint fellépés és részvétel a fesztiválon.

Fesztiválok és színházak profilja egymásra is hat: a színházak a róluk alkotott kép felülvizsgálatára is használják a fesztiválokat. Ennek fő formái a következők.

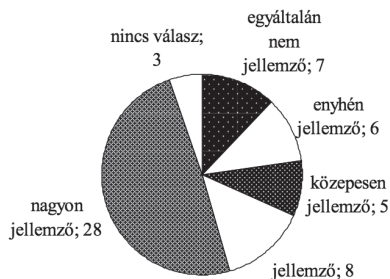
- A színház növeli a színház és a város presztízsét azáltal, hogy fesztivált rendez. A város vezetői általában elégedettek a színházak nyári szeszorra szervezett fesztiváljaival és azt remélik, hogy jó hatással lesznek a városra, az idegenforgalomra és a városról alkotott képre. Miskolc például új minőségben került fel az Operafesztivál révén az ország művészeti térképére, erősítve ezzel a régió, a város és a színház kulturális jelentőségét.
- A fesztiválok befolyásolják a fogadó színházak működését és vezetését. Nyíregyházán a fesztivál teljesen átszervezte a színház nyári működését: a fesztivál megjelenése óta a színház az év 365 napján nyitva áll. A technikai személyzet szintén kedveli a nyári színházat, mivel lehetőséget kínál külföldi kollegáikkal való találkozásra (közösségi és szakmai tapasztalat).
- A fesztiválok művészeti életre gyakorolt hatása is jelentős. A színházi fesztiválok általában az évad csúcspontját jelentik Magyarországon. A helyi művészek tapasztalattal gyűjthetnek a többi művésztől és ez az együttműködés fejleszti a művészeti kompetenciákat.

Az autonóm tanulás elősegítése

A fesztiválok helyi közösségi kapcsolódását a helyi épített és szellemi örökséghez⁶ való kötődés, illetve annak fesztiválkoncepcióba való beépítése is meghatározza. A 2007-es kutatás során megkérdezett fesztiválszervezők válaszaik alapján tízből hat fesztiválra legalább közepesen jellemző az épített és szellemi örökséghez való kötődés, a fesztiválok felére pedig nagyon jellemző ez. A fesztiválok nagy részének a fesztiválhelyszín tárgyi és szellemi öröksége, a helyi örökség kontextusa adja a fesztivál jellegzetességét, máshol ugyanígy nemigen lehetne megvalósítani, de legalábbis az már nagy valószínűséggel nem ugyanaz a fesztivál lenne.

⁶ A szellemi örökség az angol „intangible heritage” magyar fordításaként terjedt el (UNESCO), fogalmilag pontosabb lenne azonban az „immateriális” vagy „nem épített” örökség fordítás.

1. ábra: A fesztivál kapcsolódása a település épített és szellemi örökségéhez
(a fesztiválszervezők értékelése szerint, N=57)

A rendezvényeknek jellemzően háromféle helyszíne van: a fesztivál idejére épített szabadtéri színpad; helyi nem elsősorban kulturális célra létrehozott épületek, amelyek a fesztivál idején új funkciót kapnak (templomok, kastélyok, romok stb.); valamint állandó kulturális funkciót betöltő épületek (művelődési házak, könyvtárak, színházak, múzeumok). Abban az esetben valósulhat meg az épített örökséghez való kapcsolódás, ha a fesztivál az épített örökségként elismert helyi épületekhez kapcsolódik, azaz benne vagy körülötte rendezik meg.

A helyi közösség által felhalmozott szellemi örökségéhez, hagyományaihoz kapcsolódás hasonló arányú volt, mint az épített örökséghez való kötődés. A szellemi örökségnek tekintett hagyományok igen sokfélék lehetnek, ezen belül sajátos ezek kapcsolódása az épített örökséghez. A 2007-es kutatás kérdőíveire adott szöveges válaszok alapján öt csoportot alakítottam ki a szellemi örökséghez kapcsolódás szerint.

- Hagyományos termelőtevékenységhez való kapcsolódás (népművészeti, néprajzi, hagyományaihoz és a gasztronómiához való kötődés).
- Hagyományos ünnepekhez kapcsolódás (pl. Szent István napi búcsú összekapcsolása a Mesterségek Ünnepével).
- Történelmi tényekhez vagy mítoszokhoz kötődés (Szent Erzsébet Sárospatakon, Nagy Lajos udvartartása és Beatrix királyné jegyajándéka Diósgyőrben, Savaria Szombathelyen).
- Más intézményekhez, szervezetekhez való kapcsolódás (Kecskeméti Animáció, Médiagyár Biennálé Pécs).
- Hagyományteremtő fesztiválok: a feledésbe merült helyi hagyományokat pótló rendezvények (például a Művészetek Völgye).

A látogatók általában jobb véleménnyel vannak a fesztivál helyszínéről a fesztivál után, mint korábban, mutatta ki Bianchini és Maughan.⁷ E mellett azonban a fesztiválok autonóm tanulási folyamatokat is elősegítenek. Az autonóm tanulás és turizmus kapcsolatára Juhász és Simándi⁸ hívta fel a figyelmet. Kutatásukban az utazásszervezés folyamatában vizsgálták az autonóm tanulás lehetőségeit és kimutatták a fiatalok önálló ismeretszerzésre való törekvését az utazásról szóló döntések meghozatalában. A kérdés a fesztiválok esetében úgy merül fel, hogy milyen eszközökkel és hogyan támogatják az autonóm tanulás folyamatát a fesztiválok? Konkrétabban fogalmazva: milyen turisztikai szolgálta-

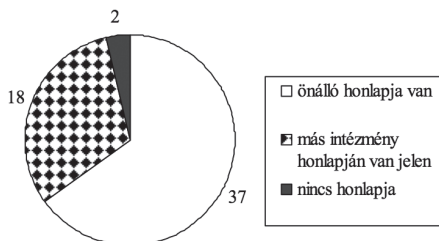
⁷ Bianchini F. & Maughan, Ch. (2003) *Festivals and the creative region*. Leicester: Arts. Council England, East Midlands.

⁸ Juhász Erika & Simándi Szilvia (2008) Autonóm tanulás és turizmus összefüggései egy kutatás tükrében. *Educatio*, No. 2. pp. 301–318.

tásokkal segítik a fesztiválok a potenciális fesztivál résztvevők önálló ismeretszerzését és döntéshozatalát?

A vizsgált rendezvények kétharmadának van önálló honlapja, s további egyharmadnak van ugyan honlapja, de az nem önálló, hanem valami más, általában a város vagy közművelődési intézmény honlapjáról érhető el (2. ábra). A 2007-es kutatás során összesen két olyan rendezvény volt (Kortárs Magyar Fotográfia Biennálé 2007; MOVEAST Nemzetközi Filmünep, filmfesztivál és verseny), amelynek egyáltalán nem volt honlapja.

2. ábra: Van-e honlapja a fesztiválnak? (N=57)

A más intézmény honlapján való megjelenés egyrészt a beágyazottságra, másrészt a fesztivál önállótlanására utal. A működő 55 honlap közül a többség (39) egy vagy több idegen nyelven is olvasható, de az idegen nyelven közreadott információ a magyar nyelvűnél jóval szűkebb, jellemzően csak 1–2 oldalas. A csak magyar nyelvű honlapok (16) általában műfajukból (többségében a színházi és könyv fesztiválok) adódóan egynyelvűek. A látogatási naplóban a kérdezőbiztosok megnézték a rendezvények magyar nyelvű honlapjait és értékelték forma, kezelhetőség és tartalom (koncepció és program) szempontjából (1. táblázat).

1. táblázat: A honlapok értékelése az informatív jelleg szempontjából (N=55) (1–5: nagyon rossz, rossz, közepes, jó, kiváló)

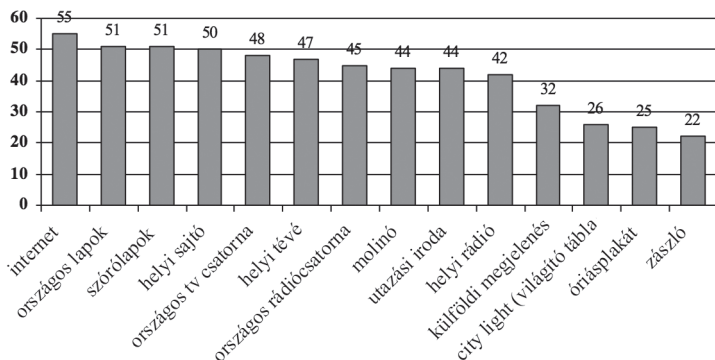
	1-5 osztályzat átlaga	
Időpontokról, helyszínről	4,4	Konceptió, program
Megjelenés, kezelhetőség	4,1	Honlap értékelése összességében
		1-5 osztályzat átlaga
		4,1
		4,2

A honlapok erőssége (4,4 átlagosztályzat), hogy viszonylag jól informálnak az egyes programok időpontjairól, helyszíneiről. Gyengébb értékeléseket kaptak (4,1) a koncepcióról, illetve az egyes programokról szóló háttér-információk, valamint a honlapok megjelenése és kezelhetősége szempontjából is. A praktikus szempontok magasabb pontszámai arra utalnak, hogy a honlapot elsősorban nem reklámcélokra, a potenciális nézők befolyásolására használják a fesztiválok, hanem a résztvevők döntése utáni útbaigazításhoz.

A kutatás során elemeztem a szervezőktől kapott információkat is a reklámhordozók használatára vonatkozólag (3. ábra). Összességében a meggyőzés terén igyekeztek aktívak lenni a fesztiválok, az Internet és a média más részei oly módon épülnek egymásra, hogy a döntéshozást a reklámokkal igyekeznek segíteni, majd a praktikus információkat a honlapon találják meg a látogatók, ami így elsősorban a nyomtatott műsorfüzet szerepét veszi át több-kevesebb sikerrel. A műsorfüzet megjelenítése a honlapon megítélésünk szerint nem kifogásolható, az azonban igen, hogy az Internet fő előnyét, az ingyenes (legalábbis olcsó) és mennyiségileg szinte határtalan lehetőségeket nyújtó tartalom-

szolgáltatás lehetőségét relatíve kevesen ismerték fel. Az elektronikus hírlevél gyakorisága elenyésző (4 említés) volt.

3. ábra: Milyen csatornákat használtak a fesztivál népszerűsítésére? (N=57)

A műsorfüzet a rendezvények többségében elérhető volt idegen nyelven is, kevesebb fesztiválnak volt azonban idegen nyelvű műsorfüzete (34), mint idegen nyelvű honlapja (39). A látogatási napló értékelése alapján a műsorfüzetek formai és tartalmi elemei magasabb színvonalúak voltak, mint a honlapoké (2. táblázat).

2. táblázat: A műsorfüzetek értékelése különböző szempontok szerint (N=57) (1-5: nagyon rossz, rossz, közepes, jó, kiváló)

	Átlag (1-5 osztályzat)		Átlag (1-5 osztályzat)
Műsorfüzet időpontok, helyszínek	4,5	Műsorfüzet tartalma	4,3
Műsorfüzet külseje	4,4	Műsorfüzet összességében	4,4

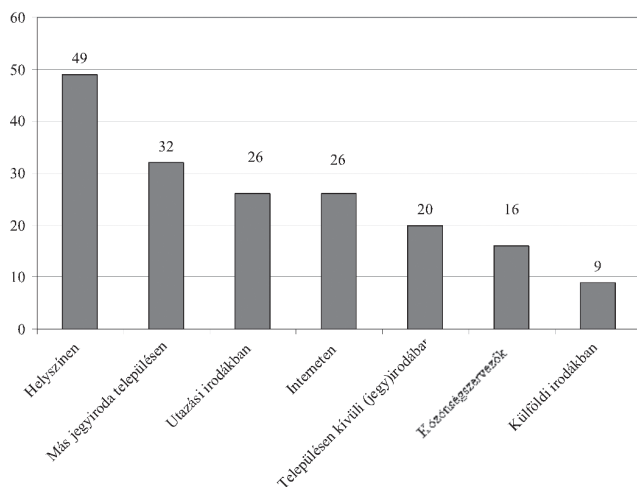
A tapasztaltak alapján a nyomtatott műsorfüzetek szerepe inkább az utólagos igazolás (jól döntött a résztvevő) és az eligazítás, semmint az előzetes figyelemfelhívás, mert annak a szerepét inkább a honlap és más reklámhordozók töltik be. Az autonóm tanulás szempontjából az utazási és egyéb praktikus információk voltak a vizsgált fesztiválok által nyújtott szolgáltatások erősségei, míg a tartalomszolgáltatás inkább kiaknázatlan lehetőségeket jelent, amit a honlap funkciói mellett a hírlevél és más tartalomszolgáltatás hiánya bizonyít.

Figyelmet érdemel a turizmussal való kapcsolat is. Összesen 44 rendezvényszervező számolt be arról, hogy van reklámcélú kapcsolata a turizmussal, hirdetnek vagy elhelyeznek reklámanyagokat utazási irodákban, esetleg az utazási irodák hirdetik a fesztivált, ebből csak 41 gondolta úgy, hogy erős a kapcsolata a turizmussal. Kérdés azonban, mit értettek erős kapcsolaton a szervezők, hiszen egy másik kérdésre adott válaszuk alapján az derül ki, hogy csak a rendezvények egyötöde (11) olyan, amit utazási csomag⁹ részeként is értékesítenek. Az utazási irodák szerepe a figyelemfelkeltés mellett a jegyértékesítés volt. A jegyvásárlás helye szempontjából a fesztiválnak otthont adó település és a más településen való jegyértékesítés aránya volt elsősorban mérvadó (4. ábra). A turisztikai szempont figyelembevételét leginkább a fesztivál helyszínén kívüli településen való jegyértékesítés jelenti, e szerint a fesztiválok harmada (20) helyezett hangsúlyt a turizmusra.

⁹ Az utazási csomag alatt olyan értékesítést értek, amikor egy egyszemélyes díjba egyéb költségek (szállás, étkezés, közlekedés) mellett a fesztiválra szóló belépőjegyet is belefoglalják.

A rendezvények közel 60%-ában (34) lehetett a település helyszínén, de a fesztiválszervezők irodáján kívül is jegyet váltani. Hasonló arányú (26–26) az utazási irodákban, illetve az Interneten jegyvásárlási lehetőséget biztosító események, fesztiválok aránya. Összességében bár 41 szervező tartotta szorosnak a fesztivál kapcsolatát a turizmussal, a turisztikai szempontot a jegyértékesítés alapján 20-nál több, de 26-nál kevesebb fesztivál tartja fontosnak. A különbséget az a hat fesztivál jelenti, amelyeknek van turisztikai irodákkal jegyértékesítési kapcsolata, de azok a fesztiválnak helyszínt biztosító településen működnek.

4. ábra: A különféle jegyvásárlási lehetőségek aránya a rendezvényeken (N=57, említések száma)

Összegzés

A fesztiválok koncepciója általában tartalmaz tanulási, közönségnevelési, ízlésformálási célokat. A kutatás tapasztalatai szerint a tanulási folyamatok szempontjából a koncepció típusok három különböző csoportba sorolhatók: vagy a szakma fejlesztését célozzák vagy általános értékmentő- nevelő szempontok érvényesítésére törekednek vagy gazdaságfejlesztő célokat fogalmazzak meg. Ezek a kategóriák megszabják azt is, hogy kik számára biztosít a fesztivál elsődlegesen tanulási lehetőséget.

Ezek a kategóriák összhangban vannak a kialakított társadalmi funkció modellel, amelyben a művészeti, közösségi, valamint politikai/pozícióerősítési funkciókat különítettem el (3. táblázat). A nonformális nevelési elképzeléseket a felmérés alapján háromféle típusba soroltam: hagyományra építő, hagyományt újító és népszerűsítő fesztiválokra. Ez a megkülönböztetés vélhetően a konformitással van összefüggésben.

A koncepciók alapján vizsgáltam azt is, hogy a nevelési célok megfogalmazását és megvalósulását hogyan, milyen szervezeti keretek között segíti a fesztiválszervezet, a koncepcióból hogyan lesz annak megfelelő program, kik azok, akik ezért felelősek? Az interjúk alapján három különböző program-előkészítő szervezeti modellt azonosítottunk. Vagy az igazgató állította össze a programot (a munkatársait többé-kevésbé bevonva), vagy egy művészeti tanács tett javaslatot a programra, vagy egy előzetesen felkért befolyásos művész állította össze a programot.

A megvalósított tanulási folyamatokra és interakciókra nézve négy modellt sikerült azonosítani az alkalmazott módszerek szerint. A helyszínválasztás sok esetben válik a tanulás tárgyává anélkül, hogy erre külön felhívna a résztvevők figyelmét. Az utazó művész modellben a meghívott művészek oktatóként vagy mentorként vesznek részt a tanulási folyamat segítségével. Az új média modellben a technológiai lehetőségeket kihasználva öngerjesztő közösségi hálózat építését kezdi meg a szervezők, amely a fesztivál után is tovább működik. A fesztiválok egy részénél speciális oktatási modell is megfigyelhető, aminek két formája van: előzetes tanfolyam a résztvevők számára, valamint a fesztivál műveinek, művészeti irányzatainak és művészeinek megismerését célzó együttműködés kialakítása iskolákkal. A helyszínválasztás modell inkább a kultúrafogyasztásban passzív vagy még fel nem készült emberek bevonását segíti. Az utóbbi három modell (utazó művész, új média és oktatási modell) a beavatást, a dekódolásra való felkészítést, a majdani hozzászólást célozza más-más korosztályra nézve. Az utazó művész modell inkább az általános iskolásokat; az oktatás modell két alcsoportja a középiskolásokat és az idősebb felnőtteket; míg az új média modell az egyetemistákat és fiatal felnőtteket célozta meg. A koncepció- és programszervezés valamint a folytatott közönségbővítési és tanulási gyakorlat között kimutatható egyfajta laza összefüggés, amely szerint az igazgatói és a művészeti tanács modellt alkalmazó fesztiválok aktívabbak az új közönség bevonására való törekvésben.

3. táblázat: A fesztiválok funkciói az elméletben és a koncepciókban

Társadalmi funkció modell (elmélet)	Koncepció típusok	Érintettek, akik tanulnak
Művészeti funkciók	Művészeti életet élénkítő (szakmai) fesztivál	Művészek, szervezők
Közösségi funkciók	Értékmentő-nevelő fesztivál. Ennek altípusai: Hagyományra építő fesztivál. Hagyományt újító fesztivál. Népszerűsítő fesztiválok	Fesztivál résztvevők, azaz a közönség általában; a fesztiválszervezet, mint tanuló szervezet
Politikai/pozícióerősítési funkciók	Gazdaságfejlesztő fesztivál	Helyi vezetők és gazdasági szereplők; turisták

A szervezők számára is tanulási folyamatot jelent egy fesztivál megrendezése. A kutatás tapasztalatai szerint a fesztiválszervezés olyan szervezeti tanulási folyamatokat eredményezett, amelyek a színházi működést segítették. Pontosították a nézőkben a színház profilját, presztízs növekedést eredményeztek, segítették a színházvezetés működését, új közönség bevonását, és a művészeti élet alakulására a művek és alkotók művészvilágon belüli megismerésére és elterjedésére is pozitív hatással voltak. A nemzetközi tapasztalatok és a kutatás egybeesik a tekintetben, hogy a közönségbővítés, az új közönség bevonása az a problémakör, amelyben a színházak a nézők tanulási folyamataira igyekeznek hatással lenni.

Az informális tanuláson belül értelmezett autonóm tanulási folyamatokat elősegíti a vizsgált fesztiválok kommunikációja. Általában elmondható, hogy az autonóm tanulási folyamatok támogatása funkcionálisan magasabb színvonalú volt, mint tartalmilag, azaz a meggyőzést és a praktikus információkat részesítették előnyben a fesztiválszervezők a résztvevők tartalommal való információ-ellátásával szemben.

Szabó János Zoltán